

İSBAT YÜKÜ KAVRAMI VE BUNUNLA İLGİLİ DİĞER BAZI KAVRAMLAR

(Bilhassa bunların incelenmesiyle ortaya çıkan
pratik sonuçlar bakımından)

Asistan Dr. Bilge UMAR

- I. İsbat kavramının kısaca tayini
- II. İsbat yükü kavramı
- III. İsbat yükü kavramının muhtevasının bu tarzda tayini ile ortaya çıkan önemli sonuçlar:
  1. Devletler Hususî Hukuku bakımından
  2. Kaidelerin makale şümülü bakımından
  3. Hükmün temyizi bakımından
  4. İsbat yükü anlaşmaları bakımından
- IV. İddia etme yükü (die Behauptungslast) kavramı
- V. İsbat yükü ve iddia yükü kavramlarının muhtevalarının bu tarzda tayin edilmesinin, isbat lüzumunun sınırları bakımından ortaya attığı sonuçlar:
  1. Kendi lehine olan vakıaların tamamı için isbat lüzumu
  2. Sadece kendi lehine olan vakıalar için isbat lüzumu.

İsbat yükü kavramı ve bununla ilgili olan diğer kavramların muhtevasını tayin, yalnız teorik bir çaba olmakla kalmaz, pratik bakımdan da araştırmacıyı kaçınılmaz sonuçlardan birine veya diğere ulaştırır. Şu halde kendiliğinden anlaşılır ki isbat yükü ile ilgili problemlere eğilen bir çalışmada ilk ele alınması gereken konu, bu kavramın muhtevasıdır. Hal böyle iken türk doktrininde isbat yükü kavramı ve bununla ilgili kavramların muhtevasını özel olarak inceleyen hiçbir monografi veya makale yoktur. Bu bakımdan, geniş ölçüde alman ve isviçre doktrininden faydalanarak yaptığımız bu araştırmanın, faydalı olacağını ümit ediyoruz.

I. İsbat kavramının kısaca tâyini.

Herhangi bir hukuk kaidesinin uygulanması, o kaidede düzenlenen yani kendilerine bir hukukî sonuç bağlanan müsbet veya menfi

vakıaların müşahhas olarak gerçekleşmiş olmasına bağlıdır. Başka bir deyişle, hukuk kaidesinin mücerret olarak düzenlediği ve kendisine hukukî sonuç bağladığı vakıa yahut vakıalar müşahhas olarak ortaya çıkmadıkça o hukuk kaidesi uygulanamaz. Bazı istisnalar bir yana bırakılırsa hususî hukukta hâkim, dâva taraflarının istemlerini haklı gösteren hukuk kaidesinin uygulanması için varlığı gerekli bulunan vakıanın gerçekleşmiş olup olmadığını kendiliğinden araştıramaz; o vakıanın varlığı hususunda hâkimi ikna etmek tarafların işidir¹. İşte bu ikna ameliyesi, isbat'tır; isbat vasıtalarına da delil denir.

II. İsbat yükü kavramı.

İsbat yükü kavramının iki cephesi vardır. Şöyle ki:

1. Her dâvada, bir istem'e (Anspruch: mütalebe) hüküm olunabilmesi için, o istemi haklı gösteren hukuk kaidesinin unsurları, müşahhas vakıalar halinde gerçekleşmiş olmak gerekir; bu vakıaların gerçekleştiği tesbit edilince, *hâkimi ikna ameliyesi kimin tarafından, yani dâva taraflarından hangisince yapılmış olursa olsun*² o kaide uygulanmak gerekir. İşte, «tesbit eden tarafın hangi taraf olduğu önem taşımaksızın vakıanın tesbiti lüzumu» na *objektif isbat yükü*, *maddî isbat yükü* veya *tesbit yükü* (Feststellungslast) denmektedir. Biz bu kavramı «tesbit lüzumu» terimiyle anlatacağız, çünkü *Rosenberg*'in kullandığı «tesbit yükü» terimi haklı itirazlara yol açmış ve ezcümle tesbit lüzumunun *taraflar için* bir yük teşkil etmediği, tesbit işinin hâkime düştüğü söylenmiştir³.

[1] Dâva malzemesinin toplanması (Stoffsammlung), yani karara mesned teşkil edecek olan vakıalar malzemesinin temini ve bunlar için delil tedariki işi, tıpkı dâvanın yürütülmesi gibi, ya mahkemeye ya da taraflara bırakılabilir. Bu iki durumdan birincisinde «mahkemenin aktifliği prensibi» nden (Prinzip der Aktivität des Gerichts) veya «araştırma prensibi» nden (Untersuchungsmaxime, Inquisitionsmaxime); ikincisinde ise «mahkemenin pasifliği prensibi» nden (Prinzip der Passivität des Gerichts, Verhandlungsmaxime) bahsedilir. Birinci prensibin ceza usul hukukunda yürümesine karşılık, medenî usul hukukunda kaldeten mahkemenin pasifliği prensibi hâkimdir (*Rosenberg*, Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts, 7. Auflage, München 1956, § 63 I). Medenî usul hukukundaki prensibin istisnaları için bkz. *Keller - Pfister*, Die ZPO für den Kanton Aargau (Kommentar), 3. Auflage, Aarau 1947, § 1 N. 4.

[2] Hattâ mahkemenin aktifliği prensibinin yürüdüğü bir hal söz konusu ise, vakıanın tesbiti hâkim tarafından yapılsa dahi.

[3] *Kuhn*, s. 25. Buna karşılık *Rosenberg*, s. 17 daha iyi bir terim teklifini kabul edeceğini söyler.

2. Ancak iki tarafın istemlerine hak veren hukuk kaidelerinin hiç biri, unsurları mahiyetindeki vakıaların varlığı tesbit edilemediğinden tatbik edilemeyecek iseler, o zaman dâvada isbatın vâki olmaması durumu taraflardan birinin aleyhine olur⁴, yani o taraf istemini elde edemez. Bu, hangi taraf olacaktır? *İşte bu soruya sübjektif (veya şekli) isbat yükü kaideleri cevap verir.* Tesbitin vâki olmadığı dâvada isbat yükü (die Beweislast) kimde idiyse, tesbitin vâki olmaması onun zararına olur^{5,6}. İsbat yükü teriminin çoğu zaman kastedilen anlamı budur ve bu kavramı, *istemi elde edememek tehlikesinden ibaret müeyyideyi bertaraf etmek için taraflardan birine düşen, gerekli vakıayı⁷ iddia ve bunun varlığı hususunda hâkimi ikna ödevi tarzında tarif etmek mümkündür^{8,9}.*

[4] Hâkim, kanaat tesis edemediğinden bahisle dâvayı sürüncemede bırakmaz; böyle bir davranış HUMK. m. 573 b. 6 gereğince hâkimin sorumluluğuna yol açar (Belgesay, Deliller, s. 12).

[5] Karlen, Primer of Procedure'da nakledilen bir İngiliz içtihadı bu bakımdan aydınlatıcıdır. Hâdisede dâva Hazine ile İngilterede ölmüş bir kimsenin mirasçıları arasında geçmekteydi ve Hazine, müteveffanın ikametgâhını sağlığında İngiltereye naklettiğini iddia ederek mirasçılardan veraset vergisi istemekteydi. Müteveffanın ikametgâhını İngiltereye nakletmiş olup olmadığı tesbit edilememiş ve hâkim açıkça, dâvada isbat yükünün Hazineye düştüğünü belirterek dâvayı Hazine aleyhine sonuçlandırmıştır.

[6] Fakat isbat edilememiş vakıanın yokluğu hususunda bir *karine* yoktur. Binaenaleyh meselâ satıcı semenli dâva ettikte alıcı, satılan seyde varlığı kendisine satıcı tarafından garanti edilen bazı vasıfların bulunmadığını iddia eder ve karşı dâva açarak tazminat isterse, ayıbın var olup olmadığı tesbit edilemediği takdirde iki dâva da reddedilir; yoksa alıcı garantinin verildiğini isbat ettikten sonra garanti edilen bu vasıfların mebide bulunduğu hakkında isbat yükü satıcıya düştüğü halde satıcı ayıbın yokluğunu isbat edemedi diye ayıp var sayılarak alıcının karşı dâvası alıcı lehine hükme bağlanamaz (Rosenberg, s. 14-16 ve bilhassa s. 14 dn. 2 de Birkmeyer'in fikrinin tenkidi). Aksi ve yanlış fikir için bkz. Belgesay, Deliller, s. 39, N. 37: «İsbat ile mükellef olan taraf iddiasını isbat edemezse, hasmının bu hususa dair olan iddiası doğru farzedilerek dâva ona göre neticelendirilir.»

[7] Bu bir *menfi* vakıa olabilir (meselâ kusursuzluk, bilmemek).

[8] İsbat yükü kavramının buna yakın diğer tarifleri için bkz. Kuhn, s. 4; Baumbach - Lauterbach, Anhang zu § 282, 1, A; Rosenberg, s. 16.

[9] Açıklamamızdan ve tariften anlaşılacağı gibi, «isbat yükü» (die Beweislast) terimi yerine «İsbat mükellefiyeti» veya «Beyyine mükellefiyeti» (die Beweispflicht) teriminin kullanılması (meselâ bkz. Karafakih, MHAD, sayı 2, s. 8), yanlıştır; çünkü tarafları isbata zorlayan, bir mükellefiyet değil, tersine, kendi menfaatleridir (aynı hususa işaret: Kuhn, s. 5; Velidedeoğlu, Umumi Esaslar, s. 369, dn. 3; Rosenberg, s. 56).

Postacıoğlu, Usul, s. 385, dn. 2 de, bu terimin gerçek anlamı bilinmek şartı ile, ispat yükü teriminin kullanılmasında bir mahzur olmadığı söylenmektedir. Bu terim

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere bir dâvada iki taraftan herhangi birinin istemini haklı gösteren hukuk kaidesinin uygulanabilmesi için gerekli vakıaların varlığı tesbit edilmişse, o tarafın istemi hüküm altına alınır ve *isbat yükü mes'elesi hiç söz konusu olmaz*¹⁰. Ancak tesbit vâki olmamışsa işte o zaman isbat yükü konusundaki kaidelere göre bu «sabit olmama» durumunun kimin aleyhine sonuç doğuracağı belli olur¹¹.

İsbat yükü kavramının açıkladığımız muhtevası dolayısıyla isbat yükü probleminin ağırlık noktası isbatın kime düştüğüdür. Buna «*isbat yükünün paylaşılması*» (die Beweislastverteilung) denir¹². Bu kavramı, *vakıaların isbatsız kalması yüzünden istem'i elde edememek tehlikesinin hangi vakıa bakımından kimin üzerinde bulunduğu belirtilmesi tarzında* tarif edebiliriz. Demek ki isbat yükünün paylaşılması kuralları, taraflardan hangisinin isbatla (sırf kendi menfaatleri bakımından) mükellef olduğunu gösteren kurallardır.

III. İsbat yükü kavramının muhtevasının bu tarzda tâyini ile ortaya çıkan önemli sonuçlar.

İsbat yükü kavramının muhtevasını bu tarzda tayin etmemiz bizi kaçınılmaz olarak şu sonuca götürür ki isbat yükü kaideleri usul hukukuna değil, maddi hukuka dahildir. Çünkü madem ki taraflar-

---

doğru olmadığı ve kavramı doğru olarak ifade edecek bir terim de bulunduğu cihetle, «isbat mükellefiyeti» terimini kullanmak yerinde olmasa gerektir. Nitekim Postacıoğlu (bkz. Usul, s. 387 ve sonrakiler) dalma doğru olan terimi, «isbat külfeti» veya «beyyine külfeti» tarzında kullanmaktadır.

[10] Baumbach - Lauterbach, Anhang zu § 282, 1. A.

[11] Şu örnek söyleneni mükemmelen canlandıracaktır. Bir Alman içtihadının taallük ettiği hâdisede (11 Mayıs 1908 tarihli karar; RGE, 68, s. 355 ve sonrakiler, bilhassa s. 357 sonu), A'nın B'ye karşı açtığı eda dâvasında B, istenen ödemeyi yapmış bulunduğunu; A ise ödemenin vâki olmadığını iddia etmişlerdir. A, ödemenin vâki olmadığını isbat edebilmiş ve dâvayı kazanmıştır. Reichsgericht bu hâdisi vesilesiyle, sadece ödemenin vâki olduğunun isbat edilmemesi sebebiyle dahi aynı sonuca varılabileceğine işaret etmiştir. Yani A kendi iddiasını (ödemenin vâki olmadığını) isbat edemese idi bile yine dâvayı kazanacaktı, çünkü hâdisede isbat yükü borçlu B de olduğundan, iki taraftan hiç birinin isbatta bulunamaması, dâvanın borçlu B aleyhine hükme bağlanmasını gerektirmekteydi.

[12] Türkçe eserlerde «isbat yükünün tevzii» terimi de kullanılmaktadır. Bizce «isbat yükünün paylaşılması» terimi tercih edilmelidir, çünkü isbat yükü dağıtılmaz fakat vakıaların isbat edilememesinin tehlikesi vakıaya göre taraflar arasında paylaşılır.

dan her biri *kendi lehine* olan vakıa için isbat yükünü taşımaktadır ¹³, o halde, dâvacının lehine olan ve onun tarafından isbat edilmesi gereken vakıalar ve keza dâvalının lehine olan ve binaenaleyh onun tarafından isbat edilmesi gereken vakıaları ancak maddî hukuk kaideleri tesbit ettiğine göre isbat yükünün kimde olduğunu da maddî hukuk tayin ediyor demektir ¹⁴.

Bu teorik sonuç, şu pratik sonuçları kaçınılmaz kılmaktadır:

1. Devletler hususî hukuku bakımından. Bu hukukta yürüyen kaideye göre, A devletinin mahkemesinde görülen bir dâvada (hattâ dâvanın çözümü bakımından B devletinin hukuku uygulanmak gerekse bile) *muhakeme usulü* bakımından mutlaka lex fori yani A devletinin hukuku tatbik edilir ¹⁵. Eğer isbat yükü kaideleri usul hukukuna dahil olsalardı, A devletinin mahkemesi belli bir ihtilâfı çözerken B devletinin hukukunu uygulasa bile isbat yükü mes'elesi bakımından kendi hukukunu nazara alacaktı. Halbuki isbat yükü kaideleri maddî hukuka dahil bulduklarından buna lüzum ve cevaz yoktur; verdiğimiz örnekte isbat yükü problemi dahi B devletinin hukukuna göre çözülmelidir ¹⁶.

2. Kaidelerin makable şümulü bakımından. Belli bir maddî hukuk normunun tatbiki için gerçekleşmesi gereken vakıaların varlığını, x tarihinden önce yürürlükte bulunan isbat yükü kaidesine göre dâvacının isbat etmesi gerekirken bu x tarihinde kabul

[13] Rosenberg, s. 98-99. Isbat yükünün paylaşılması kuralları yazımızın konusu ile ilgili olmadıklarından incelenmeyeceklerdir.

[14] Aynı sonuç: Ansay, s. 253; Rosenberg, s. 81. Coğuniuk gerekçesiz olarak veya yanlış gerekçelerle, isbat yükü kaidelerinin usul hukukuna dahi olduğu görülmüştür; ezcümle Belgesay, Şerh, 1950, c. III, s. 6; Baumbach - Lauterbach, Anhang zu § 282, 1. B; Betzinger, s. 3; Velidedeoğlu, Umumi Esaslar, s. 369, fn. 2; Karafakih, MHAD., sayı 2, s. 9; Schönke - Schröder - Niese, § 58 V (s. 261). Bazı müellifler ortalama bir görüşü savunmaktadırlar, bkz. Kuhn, s. 14 ve von Tuhr, § 21, dn. 50 (Edege terc., s. 165). Usulcü görüşün inandırıcı gerekçelerle reddi için bkz. Rosenberg, s. 79-80.

[15] M. R. Sevig, c. II, s. 189; V. R. Sevig, TSKİ., s. 73. «Memaliki Osmaniyede mukim tebaai ecnebiyenin hukuk ve vezaifi hakkında» 23 Şubat 1330 tarihli muvakkat kanun, m. 4. Türk mahkemelerindeki dâvaların Türk usulüne göre görüleceğini belirtmektedir. Ancak madde, sadece yabancı devlet tebaasına müteallik dâvalar için zevkedilmiştir.

[16] M. R. Sevig, c. II, s. 206; ayrıca V. R. Sevig, TSKİ., s. 79 da nakledilen, Devletler Hukuku Enstitüsünün 1947 Lausanne toplantısında kabul ettiği kaide; keza Ansay, s. 253; Kuhn, s. 17, dn. 2; Rosenberg, s. 84-85.

edilen yeni isbat yükü kaidesine göre bilâkis o vakıanın gerçekleşmemiş olduğunun isbatı için dâvalıya isbat yükünün yüklendiğini düşünelim. İsbat yükü kaideleri usul hukukuna dahil olsalardı x tarihinden önce doğmuş bir hukuki münasebet bu tarihten sonra bir dâvaya yol açtığı takdirde o dâvada yeni isbat yükü kaidesi uygulanmalıydı; çünkü usul hükümleri, bunların yürürlüğe girmesinden önce doğmuş hukuki münasebetlere taallük eden dâvalarda da uygulanır¹⁷. Halbuki isbat yükü kaideleri maddî hukuka dahil bulunduğundan, söylediğimiz durum söz konusu olamayacak ve hukuki münasebetin doğduğu tarihte mevcut olan isbat yükü kaidesi bu dâvada da tatbik edilecektir¹⁸.

3. Hükmün temyizi bakımından. Hâkimin maddî hukuku veya iki taraf arasındaki mukaveleyi müşahhas hâdisede yanlış uygulaması, ayrı bir şartın gerçekleşmesine ihtiyaç göstermeksizin Temyiz Mahkemesince hükmün bozulması için sebep teşkil eder (HUMK. m. 428, b. 1). Halbuki muhakeme usulü kaidelerine aykırılıktan dolayı hükmün bozulabilmesi, ayrıca bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır (HUMK. m. 428, son f.). İsbat yükü kaideleri maddî hukuka dahil bulduklarından bunların ihlâlinin temyizce bir bozma sebebi olması, munzam şartların gerçekleşmesi gerekmeksizin mümkündür.

4. İsbat yükü anlaşmaları bakımından. İsbat yükü kaidelerinin usul hukukuna değil, maddî hukuka dahil olmalarının en önemli pratik sonucu isbat yükü konusunda yapılacak anlaşmaların caiz olmasında kendini gösterir. Gerçekten usul hukuku kaideleri prensip itibariyle taraflarca değiştirilemez, akdî bir muhakeme usulü yaratılamaz. Bu yüzden, bizim HUMK. m. 287 gibi deliller ve isbat yükü konusundaki anlaşmaların caiz olduğunu açıkça belirten bir kanun hükmü bulunmayan Almanyada, usulcü görüşü savunan müellifler, isbat yükü konusunda anlaşmaların caiz olmadığı sonucuna ister istemez varmaktadırlar¹⁹. Almanya, İsviçre ve Fransada doktrin ve bilhassa müstakar tatbikatın isbat yükü anlaşmalarını caiz sayması²⁰

[17] HUMK. m. 578 deki «müktesep hakları ihlâl etmemek şartıyla» sözü aldatıcıdır, bkz. Postacıoğlu, Usul, s. 15.

[18] Zira hukuki münasebet, maddî hukuk bakımından, doğum tarihindeki hukuka göre hükmü bağlanır (aynı gerekçe ve aynı sonuç Rosenberg, s. 85).

[19] Baumbach - Lauterbach, Anhang zu § 282, 1, B sonu (burada «vertragliche Regelung der Beweislast» denmekle beraber kastedilen kavram, delil anlaşmasıdır; bkz. Rosenberg, s. 87); Betzinger, s. 140.

[20] İsbat yükü anlaşmalarının cevazını kabul eden müellifler: Guldener, s.

usulücu görüşü cerhetmektedir. Maamafih işaret edelim ki bizim HUMK. m. 287 hâddinden fazla liberal davranarak, Almanyada isbat yükü anlaşmalarının caiz olduğunu belirten müelliflerin bile cevazını kabul etmediği *delil anlaşmalarını* ²¹ dahi muteber saymaktadır ²².

IV. İddia etme yükü (die Behauptungslast) kavramı.

Mahkemenin pasifliği prensibi (die Verhandlungsmaxime; bu prensip Aargau ZPO § 1 de en açık ifadesini bulmuştur) icabı, hâkim, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya iddia sebeplerini re'sen nazara alamaz ve bunları hatırlatabilecek hallerde dahi bulunamaz (HUMK. m. 75). Hattâ, muhakeme zabıtnamesinde mevcut olmayan bir sebebe istinaden hüküm verilmiş olması hâkimin sorumluluğuna yol açar (HUMK. m. 573 b.3).

Bundan şu sonuç çıkar ki, nasıl tarafların kendi lehlerine bir hüküm verilebilmesi için varlığı gerekli olan vakıları isbat etmeleri onlara kendi menfaatlerinin yüklediği bir pratik ödev olarak kendini gösteriyorsa, aynı şekilde ve *evvelemirde* bu vakıaların varlığının *iddia edilmesi* gerekir ²³. Böylece, «*iddia lüzumu*» nun «*isbat lüzumu*» na ve *iddia yükü*'nün de *isbat yükü*'ne paralel, hattâ çakışan (intibak eden) birer kavram olarak varlığı anlaşılır ²⁴. Fakat bu çakışmanın

70; Rosenberg, s. 87. Almanyadaki müstakar tatbikat için Rosenberg, s. 89. dn. 2 de atıf yapılan kararlar; Fransadaki tatbikat için bkz. Legeais, s. 140.

[21] Çünkü hâkimin serbest delil takdiri imkânını sınırlayan ve meselâ muayyen bir delil çeşidinin nazara alınmayacağını yahut ancak muayyen bir delille istinaden hüküm verilebileceğini derpis eden taraf anlaşmaları hâkimi bağlamaz, hâkimin kanaat edinmesi taraf anlaşmalarına bağlı olamaz denmektedir. Bkz. von Tuhr, allg. Teil, c. II/1, § 63 dn. 220 (s. 527); Rosenberg, s. 87; Guldener, s. 70-71. Aksi istikametteki Fransız içtihatları tenkid edilmektedir, bkz. Legeais, s. 140. Delil anlaşmalarının mahdut ölçüde caiz olduğu fikri: Schönke - Schröder - Niese, Zivilprozessrecht, 8. Auflage, Karlsruhe 1956, § 56 V, s. 256.

[22] HUMK. m. 287 nin delil anlaşmalarına cevaz vermesi üzerine, fikrimizce usarı giden bir içtihad olarak bkz. Adalet Dergisi, 1962 Ocak sayısı, s. 58 de yayınlanan III. OD. nin 22.5.1958 gün ve E: 3642/K: 3136 sayılı kararı. Bu içtihad ileride, s. .... da tabii edilmektedir.

[23] Nitekim bkz. ZGB. 8 almanca metni: «das Vorhandensein einer behaupteten Tatsache». Pek aynı olmayan Fransızca metin: «les faits qu'elle allègue». Mehazın ne almancasına ne de Fransızcasına uyan MK. 6 metni: «müddeasını».

[24] Guldener, s. 21; Kuhn, s. 24; Rosenberg, s. 49 ve sonrakiler, bilhassa s. 50; Baumbach - Lauterbach, Anhang zu § 282, 1. A.

vâki olmadığı haller, ender de olsa, vardır; meselâ borcun ifa edilmesinden dolayı tazminat istendikte ademi ifayı iddia yükü dâvacıya düşer, halbuki isbat yükü dâvacıda olmayıp tersine, ifanın vâki olduğunu isbat yükü dâvalıdadır (OR 97/BK. 96).

V. İsbat yükü ve iddia yükü kavramlarının muhtevalarının bu tarzda tâyin edilmesinin, isbat lüzumunun sınırları bakımından ortaya attığı sonuçlar.

«İki taraftan her biri, kendi lehine olan hukuk normunun unsuru mahiyetindeki vakıalar için, kısaca, kendi lehindeki vakıalar için iddia ve isbat yükünü taşır» kaidesi, isbat lüzumunun sınırları bakımından, birbirini tamamlayan iki sonuç ortaya atar:

1. İki taraftan her biri, kendi lehine olan normun unsuru mahiyetindeki vakıaların *tamamı için* isbat yükünü taşır. Bu sonuç için gerekçe vermeğe lüzum yoktur ve o kendi kendini izah edebilmektedir. Gerçekten, bir hukuk kaidesi, unsuru mahiyetindeki vakıaların *hepsi* müşahhas olarak gerçekleşmedikçe uygulanamaz.

2. İki taraftan her biri, *ancak ve sadece* kendi lehine hüküm doğuran normun unsuru mahiyetindeki vakıalar için isbat yükünü taşır, bundan fazlası veya diğerleri için değil²⁵. HUMK. bu sonucu, «Delil, dâvanın halline tesir edebilecek... hususları isbat için ikame olunur» diyen 238 inci maddesinde bir dereceye kadar belirtebilmektedir. Her iddianın isbatına ihtiyaç yoktur; eğer bir tarafın iddia ettiği vakıalara kanun doğrudan doğruya veya dolayısıyla hiç hukukî sonuç bağlamamış veya iki tarafın istemleri ile ilgisi bulunmayan bir sonuç bağlamışsa, bu vakıanın isbatına lüzum bulunmaz²⁶. Bu söylenen durum dolayısıyla, taraflar her iddiayı isbata kalkışsa dahi, lüzumsuz isbat ameliyeleri ile mahkemenin vakit kaybına müsaade edilmemek gerekir; halbuki Türk tatbikatının temayülü tamamen aykırı yöndedir²⁷.

Asistan Dr. Bilge UMAR

[25] İste bu yüzdendir ki hak iddia eden taraftan, o hakkın varlığına engel olan vakıaların yokluğunun isbatı istenemez; çünkü hakkın doğumuna engel olan vakıalar diğer taraf lehine sonuç doğuran vakılardır (Rosenberg, s. 153-154).

[26] İct. B. K., 7.10.1953, E: 8/K: 7: «Dâvacının iddiasının (burada iddia sözüyle Anspruch; mütalebe kastediliyor olmalıdır) hukukî mesnetten âri bulunduğu bu şekilde tesbit edilince böyle bir münasebetin mevcudiyetini müddeliye isbat ettirmeye de lüzum kalmaz.» (RG. 28 Kasım 1953, sayı 8569, s. 7669).

[27] Ezcümle bkz. HUH. 16.1.1935, E: 85/K: 5/5 (Karaok, m. 239 N. 1):

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ANSAY: Hukuk Yargılama Usulleri, 7. basım, Ankara 1960.
- BAUMBACH-LAUTERBACH: Zivilprozessordnung, 24. Auflage München 1956.
- BELGESAY: Hukuk ve Ceza Muhakemesinde Deliller, İstanbul 1940.
- BELGESAY: HUMK. Şerhi, c. III: İsbat teorisi. İstanbul 1950.
- BETZINGER: Die Beweislast im Civilprozess, 2. Auflage, Berlin 1904.
- GULDENER: Beweiswürdigung und Beweislast nach schw. Zivilprozessrecht, Zürich 1955.
- KARAFAKİH: Beyyine mükellefiyeti, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, sayı 2, s. 8.
- KUHN: Die Beweislast insbesondere im schw. ZGB, Diss. Bern 1912.
- LEGEAIS: Les règles de preuve en Droit civil, Paris 1955.
- POSTACIOĞLU: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 2. basım, İstanbul 1962.
- SCHÖNKE-SCHRÖDER-NIESE: Zivilprozessrecht, 8. Auflage, Karlsruhe 1956.
- SEVIG, M. R.: Devletler Hususi Hukuku, İstanbul 1947.
- SEVIG, V. R.: Ticari Sahadaki Kanunlar İhtilâfı, İstanbul 1958.
- KOSENBERG: Die Beweislast, 4. Auflage, München 1956. [Sadece müellifin ismi ile yapılan atıflar bu esere yapılmıştır.]
- TUHR, A. von: Borçlar Hukuku (ceviren: C. Edege), İstanbul 1952-1953.
- VELİDEDEOĞLU: Türk Medeni Hukuku, Umumî Esaslar, 6. basım, İstanbul 1959.

«Kanunen memnu olmayan bileümle iddia ve müdafaalara ait delillerin kabulü ile tetkikat ve tahkikat yapılması lâzımdır». Türk tatbikatının tenkidi için bkz. Postacioğlu, Usul, s. 360 sonu.